

ABONEMENT

Pour un an D. 2
Edition spéciale 500 Ptrs.

ADRESSE

“İdjtihad,,Constantinople

Téléph. St. 865
XXV ème ANNÉE
15 Janvier 1930

İCTİHAT

Türkçe ve Fransızca
İLMÎ, EDEBÎ, İKTİSADÎ
No: 289

ABONEMAN:

Seneliği[24Nüsha]Türki-
ye için 21/2, hariç için 2
D. Âlâ kâğıdı 5Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihat Evi

Tarihi Te'sisi:
1904 — Genève
Yirmi beşinci sene
15 Kânunisanı 1930

HÜSEYİN TOSUNU GAYBETTİK

Saltenetle mücadele tarihimizden bir sahife.

Ölüm dostlarımdan birini elimden her çeküp aldıkca J'. M. Guyau nun şu sözü hatırıma gelir:

Perdre quelqu'un d'aimé c'est perdre quelque chose de soi et commencer soi-meme à mourir

Filhakike "insanın bir sevdiğinin ölmesi kendisinden bir şey zayi, etmesi ve bizzat kendisinin ölmeye başlamasıdır."

Prostatda başlayan bir kanser üç dört ay içinde aziz arkadaşımızı öldürdü. "Pathologiste," ler ne derse desin, kanserin tekevvününde gönül azabının rolü büyüktür kana'atındayım. Hüseyin Tosun B. Muhterem meb'us Yusuf Kemal beyin "Türk inkılabının banîleri," kelimeleriyle, ehiren, tavsif etmiş olduğu eski mağdurını siyasiyyeden idi.

Meşrutıyyet inkılabını müteakib, 1908 senesi haziranında Kahirede çıkana içtihad nushasında Hüseyin Tosun bey sernamesi altında yazılmış şu satırları alıyorum:

"Kadınların azadlığı adlı kitabın mü'ellifi Kasım Emin B: Hakikî vatan perver, vatani için çalışır ve kendisini i'lan etmez demek olan الوطنى الحقيقى يعمل ولا يعلن عن نفسه ibaresini kitabının başına yazmıştır. Hüseyin Tosun B. kadar bu hakikî vatan hadimliği ka'idesi dahilinde hareket eden vatan perver az bulunur. Bu muhterem vatanperverlerin muhterem ismini kari'lerimiz içinde kaç kişi bilir? Beri tarafda, Hüseyin ifa ettiği vatani hizmetinin belki yüzde birini ifa etmeyenin nami dillerde standır.

En tehlikeli yollarda, istibdadın en hatarlı yerlerinde. istibdada karşı kuvvet tedarik etmek, asker hazırlamak, istihkâm yapmak, teşkilât yapmak Hüseyin için bir ihtiyaçdır, teneffüs ve tegaddi gibi bir ihtiyaçdır. İnsan bir garaz ve

ivazlami tneffüs edeer. yer. su içer? Ulüvî cenabi bir raddedir ki içine atıldığı cidalî vatanîde gösterdiği değil halîki olduğu kahramanlıkların kimse tarafından bilinmesini. takdir olunmasını istemez.

Vazifesini yapan bir adam takdir ve tebci olunacak bir amelde bulunmuş olmaz, fikrindedir. Hüseyin Tosunu nimetler, mazhariyyetler, en müşfik, en dilber bir muhit içine koyunuz o bu muhitden kaçacak bir çalışma, vatan için, millet için çalışma sahası arayacaktır: Balık en saf hava içine çıkarılmakla mes'ud edilmiş olurmu?

Hüseyin Tosunu 1896 de, menfiyen ve tahtelhıfz rütbei hallıyyemle Tarabilis garbe sevk olunurken Sakarya vapurunda tanıdım. O, vapurun İstanbul limanından uzaklaşmasını beklemeksizin yanına gelmiş ve her dürlü hizmetinde bulunmaya amade olduğunu samimiliğinden şüphe edilmeyen bir lisanla söylemiştir.

O zeman H. mektebi harbiyyeden yeni çıkmış ve Trabülüs askerî rüşdiyesine fransızca muallimi tayin edilmiş bir mülazımı evveldi. Trabulusda kaldığı üç sene zarfında oradaki menfilerin siyasi mahbusların Hıdır aleyhisselami olmuşdu.

Bir mazlum kaçırılacak, Hüseyin her şeyi hazırlar, bir istibdad mazlumunun a'ilesi istanbulda aç kalmış onların imdadına yetişmek, i'ane bulmak Hüseyinin vazifesi ve daima muvaffek olduğu işidir; fakat H. o kadar mahviyyetle. o kadar mahfiyyetle çalışır ki İstibdadın ruhu duymaz. Fakat nihayet duydu, ilk vapurla tahtelhıfz istanbula sevk olunması hakkında ser askerden telgraf gelmişti, ordugâhda tavrık olundu tevkif edenler neferinden müşirine kadar "kaç avrupaya git," dediler. "Hayir vazife vattın dahilindedir," dedi.

Beni ölümden kurtaran odur. Ben Trabulusa vüsulumdan bir sene sonra ba irade

tekrar habs ve divani harbe tevdi olunmuş-
dum döray mahbus ve muhakeme altında
kaldıktan sonra Divani harb beraet kararı
vermiş ve Padişah da bu kararı tasdiğe
mecbur olmuşdu fakat üç ay geçmeden
sahilden kırk günlük uzaklığı olan Feza-
na sevkim kararı verilmiş ve bu kara-
rın haberini H. almışdı işte o zaman
Pietro Suvalle isminde hurriyyet perver
bir italyan bulub onun vasıtasile beni
bir küçük yelken gemisine atub Tunusa
çıkartan H. olmuşdu, Beni tahlis eden H
kendi nefsinı tahlisden imtina ediyordu.

Recep Paşanın ve çok hamıyyetli
yaveri Şevket Beyin, [ki Müfide Ferid
Hanımın babasıdır] ısrari üzerine muhiti-
ni terke ve avrupaya geçmeye mecbur
oldu ... İnkilaba
tekaddüm eden
son senelerde o-
nun sabit fikri şu
olmuşdur:

Müsellah ola-
rak dağlara çık-
malı kuv vete ve
cebre kuvvet ve
cebrile mukabele
etmeli. Bu progra-

mını tatbik için Parisi terk ederek anadoluya
girdi anadolunun karlı dumanlı dağlarını ek-
seriya yayan olarak geçdiher tarafda yü-
rekleri ateşliyordu; Askerin, ehalinin va-
zifeleri neler olduğunu kendilerine telkin
ediyordu Erzirüm kıyamını o hazırladı teş-
kilatı o yapdı... Erzirümde H. bir bakkal
olmuşdu.

Şinasdan bana göndarmış olduğu bir
mektubunda şu satırlar vardı. "...tabanı
yırtık fotinle buz ve kar üzerinde yürü-
yerek geçiyoruz, bizi tütün kaçakcısı
zannile kolcular birden bire mınhasere et-
di; Ben ise bizim ne ve kim olduğumuzu
bildiler zan etdim, martini tüfeklerle gü-
leşmek zamanı gelmiş olduğunu ve va-
zifenin hıtam bulacağı dakikanın vürud
etdiğini zan etdim.,

Vazifenin hıtam bulacağı dakikadan
murad ettiği terki hayat edilen dakika-
da Hüseyin Tosunun hayatı serapa fazi-
let ve fedakârlık dersidir. Milletimizde
emsali yok değil azdır, çoğalmasını teme-
nni ederiz.

İçtihad ikinci sene No 8 — 1908
Yokarıdaki satırların 21 sene evvel yazıl-
mış ve basılmış olduğunu takrar ediyor-
um şunuda ilave edeyimki İsviçre top-
rağından Abdulhamid hükümetinin teşeb-
büsile çıkarıldığı zaman *Genève* İçtihat
matbaasını muhafaza ve idare etmek için
Parisden gelmiş ve matbaanın Mısra
nakli ne kadar orada kalmak ve adeta
bir amele gibi çalışmak gayretini gös-
termişdir. İnkilabdan Hüseyin Tosun Er-

zirüm meb'usu ol-
du, Milli agence
müdürü oldu, mü-
tarekede Maltaya
gönderilen ler ara-
sındabulundu. Tah-
liye olun buğu
vaki italyadan geç-
di orada hem şeh-
risi Mahmud Hayri
Paşa ile ve onun

Cemden mülhem

Muhabbet bahçesinde gülen bir gül görmedim:

Kara talili gönlüm akla karayi seçdi;

Yüksek bir dağ başında kare benzerdi saçım

Sergüzeştme bakın başımdan neler geçdi.

25 Şubat 1929 Ab. Dj.

vastasile da çok muhterem refikesi Prin-
cesse Kadriye Hanım Efendi ile tanışdı

Bu muarefe son demlerinde kendi-
sine bir siyanet melekliği edecekti:

Dört ay evvel bi eman hasralık ken-
disini gösterdiği vakıt çok müztar bir
halde idi Cerrah Paşa hastehanesine ya-
tırdık, orada vaziyyet pek az ona gö-
re idi bir gün bana [...Bey benim has-
talığımı ve vaziyyetimi bilse beni arar
dedi, söylediği zat her noktadan parlak
vaziyyetde ve eski arkadaşıdır; bunun
üzerine kendisine sezdirmeksizin bu zata
taahhüdlü bir mektub yazarak Hüseyinin
halini anlattdim ve bu suretle kendisini
vazifeye davet etmiş oldum bu mes'ud
ve kadir zatdan bir haber gelmedi! Gü-
nün birinde Hüseyini ağlar halde gördüm,

elime bir mektub uzatdı Princesse Kadriye Hanım Efendinin. İçinde diyorki Hüseyin Bey rica ederim hiç bir şey düşünmeyin istirahat ve sihatiniz her neye muhtaç ise cümlesini yapmasını vekilime yazdım inşa allah yakında ifaket bulur kışı beraber geçirmek üze buraya gelirsiniz..]

Princesse Kadriye Hanımın buradaki vekili ömürü derhal onu Amerika hasta hanesinde birinci sınıf bir odaya yatırmışdı fakat yevmiye 12 lira verilen bu yerde uzun müddet yatarak çok âlicenab K. Princesse için bar olmaya razı olmadı bundan bir ay evvel, vaktile pensionnaire olarak evinde bulunduğu yaşlıca bir ecnebi kadının bir odasına çekildi ve orada Kânunı saninin 7 inci Salı günü saat 12 de son nefesini verdi. Hüseyin Tosun bu kadar ihlâs ile hıdmetinde bulunduğu memleketinde kendisini met-rük his etmiş ve nihayet ecnebi bir hase-nat perverin şefketile son günlerini sefalet-den kurtulmuş körmekden çok müteessir olmuştur. Dostluklar hakiki çıkmadı.

İnsanın kendisi hakikî dost olunca dostlarını da kendisi gibi hakikî dost zan ediyor ve acı sükûti hayallere uğrıyor. Memleket ve milletlerin selameti namına en ziyade düşünülecek bu ahlaki noktadır: Vatandaşları, biri birinin sürûr ve kederine iştirak etmeyen bir vatan her diğer kuvvetine rağmen zayıftır.

Memleketlerin en âla istihkâmı vatandaşların tesanüdüdür. Her vatandaşın se'-adeti, refahi, diğer bütün vatandaşların saadeti ile itmam olunmalıdır. Ey aziz ölü. aziz yoldaşım, sen mezarından da bana vatan endişesi ve fazilet tefekürler, ilham ediyorsun!

10 Kânunu sani 1930 İctihad Evi
Dr. Abdullah Cevdet

Acıklı Sanihalar

Yürürüm... Elimde çürük bir asa,
Hasta bir yolcuym susuz çöllerde,
Ne müşfik bir ses var, ne bir mülteca,
Korkular hakimdir bu vahşi yerde.

Esen alevlerden savrulur, çıkar
İnce, kızgın kumlar cevvi havaya,
Göz yaşlarım olur akarken buhar,
Cehennemler saçar güneş fezaya,

Her saha kurudur, her taraf çıplak,
Hasretle ararım yeşil bir yaprak.

Yokluklar gösteren bu şurezara
Ne bir kuş yaklaşır, ne bir gelebek,
Bigâne kalmıştır feyzi bahara,
Üstünde gülmemiş henüz bir çiçek.

Attığım adımlar muhteriz, bitap,
Tek bir refikim var bu yolda: gölgem..
Yanık dualorım değil müstecap,
Onlara muhatap adem mi bilmem,

Zavallı varlığım her yüzden nevmid,
Görünür günlerim yıllardan medid,

Bu füşatli vadi sanki bir umman,
Dalgaları uzun kum yığınları
Ulu dağlar bile gözlerden nihan,
Ufuklar karşılar yorgun nazarı.

Yıllarca dolaştım, bulmadım gitti
Bu ıssız çöllerde küçük bir saye,
Meşakkat bitmeden taketim bitti,
Fersiz gözlerimi dikip semaye:

Bir yudum su... dedim muhtarip , atşan,
Yüzüme serpildi üç beş damla kan.

Gafletle gönderdim binlerce hitap
Şu sağır kubbenin derinliğine,
Arşa bakarken de gördümbir serap,
Ye's içinde eydim başımı yine.

Ben bir şey anlamam ((gizli hikmet)) ten
Boğark^m karşımda kardaş kardaşı,
Bir katre görmedim bahri rahmetten
Gördüğüm yalnız kanla gözyaşı,

Arıyorum seni semada, yerde,
Nerdesin Allahım, nerdesin nerde?

Tokadi zade
Şekip